

Матвєєв О. В.,
студент 6 курсу, 4 групи, Інституту про-
куратури та кримінальної юстиції Націо-
нального юридичного університету імені
Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Ключові слова: злочин, злочинність, покарання, місце позбавлення волі.

Анотація. У тезах розглянуто фактори вчинення злочинів засудженими у місцях позбавлення волі. Визначена їх природа та класифікація.

Аннотация. В тезисах рассмотрены факторы совершения преступлений осужденными в исправительных учреждениях. Определена природа их совершения и классификация.

Ключевые слова: преступление, преступность, наказание, исправительные учреждения.

Summary. The theses consider the factors of committing crimes by convicts in correctional institutions. Their nature and classification are determined.

Keywords: crime, criminality, punishment, correctional facilities.

Злочинність у місцях позбавлення волі несе велику загрозу для держави загалом. Це пояснюється тим, що така «діяльність» має негативний вплив на мету і завдання покарання, а саме на виправлення засуджених та їх подальшу ресоціалізацію. Протягом довгого часу про злочинність осіб, які знаходяться у місцях позбавлення волі, фактично не було відомостей. Кількість злочинів вчинених засудженими старанно приховувалась. У зв'язку з цим поняття «злочинності у місцях позбавлення волі», в спеціальній літературі тривалий час не згадувалось та фактично не вивчалось.

Варто зазначити, що дане питання і сьогодні продовжує ігноруватись як суспільством так і державою. Пояснюється це з однієї сторони відвертим бажанням суспільства відгородити себе від будь чого пов'язаного із системою виконання покарань, а держава в свою чергу не вважає таку проблему першочерговою через те, що вона має коливальний характер і не завжди у більшу сторону. Як зазначає Головкин Б.М., якщо замислитися, чому більшість людей не вчиняють злочинів, то можна припускати, що від злочинів їх утримує совість, страх кримінального покарання, суспільний осуд чи можливо щось інше [7, с. 223]. Що ж стосується засуджених які відбувають реальний строк, мабуть їх стримує наявна система каральних обмежень.

В кримінологічній літературі відсутнє єдине визначення поняття «злочинність в місцях позбавлення волі», як таке, яке б у повному обсязі відображало його специфічні кримінологічні ознаки. Злочинність у місцях позбавлення волі іноді називається «карною» злочинністю (тобто такою, яка має місце під час відбування покарання), іноді «пенітенціарною» злочинністю, до якої відносять сукупність злочинів, що вчиняються в місцях позбавлення волі. Але так чи інакше цей різновид злочинності характеризується такими ознаками: специфічним місцем вчинення злочину (виправні установи, слідчі ізолятори тимчасового утримання); своєрідним суб'єк-

том злочину (тільки особи, позбавлені волі); його спрямованістю проти інших засуджених або проти осіб адміністративного персоналу установи [1, с. 139]. Загалом причини злочинності у місцях позбавлення волі доволі часто носять яскраво виражені специфічні ознаки та особливості. Це пов'язано із тим середовищем у котрому знаходяться відповідні особи. Окреме місце тут також посідає недосконалість вітчизняної системи виконання покарань. Загалом криміногенні явища і процеси, які детермінують злочинність засуджених в місцях позбавлення волі, пов'язані з низкою факторів, які можна розподілити на наступні види: 1) соціально-економічні фактори; 2) соціально-правові фактори; 3) соціально-психологічні фактори; 4) організаційно-управлінські фактори; 5) технічні фактори. Є низка й інших факторів, які зумовлюють злочинність в місцях позбавлення волі. Взаємозв'язок і взаємодія всіх цих факторів породжують комплекси причин і умов злочинності засуджених [2, с. 11]. У вітчизняній науці прийнято розподіляти злочини вчинені у місцях позбавлення волі на три-чотири групи. До першої, найпоширенішої групи злочинів слід відносити такі як: втеча з місця позбавлення волі або з-під варти, а також злісна непокоря вимогам адміністрації виправних установ. Для цієї групи злочинів характерною є пропорційна залежність від виду установи покарання, організації охорони такої установи та стану соціальних відносин між адміністрацією та засудженими. До другої групи відносять злочини пов'язані з незаконним обігом наркотичних речовин, предметів та зброї. Кількість таких злочинів щорічно збільшується. При цьому не варто забувати і про високий рівень латентності стосовно злочинів вчинених в місцях позбавлені волі, тому реальну динаміку даної групи злочинів визначити доволі важко. Третю групу злочинів складають насильницькі злочини, такі як: умисні вбивства, замах на вбивство, умисні тяжкі тілесні ушкодження. Варто зазначити, що відповідно до офіційних звітів кількість зареєстрованих злочинів відповідальність за які передбачено статтями 115-119 Кримінального кодексу України в установах виконання покарань є просто мізерною та коливається у показниках 2-3 злочини на рік [3]. Як четверту групу окремі вчені виділяють злочини проти власності, котрі вчиняють одні засуджені по відношенню до інших. До них відносять крадіжки, грабежі та розбої. Зазначені

злочини частіш за все вчиняють злочинні угруповання. На більш високому рівні наукового абстрагування злочинність виражається у злочинній поведінці членів суспільства, а також у злочинній діяльності організованих злочинних груп і злочинних організацій [9]. Як відомо діяльність таких організації широко розповсюджена в місцях позбавлення волі.

Вплинути на злочинність в місцях позбавлення можна через проведення належної соціально-виховної роботи із засудженими. Зважаючи на необхідність діяти на випередження необхідно вказати на напрямки запобігання таким правопорушенням. Проводячи аналогію з репресивними санкціями які застосовує держава до винної у вчиненні злочину людини, в той же час держава бере на себе зобов'язання створення за допомогою засобів зовнішнього впливу необхідних умов для формування у такої людини основних компетенцій соціально адаптованої людини у сферах самостійної пізнавальної, цивільно- громадської, соціально-трудової, культурно-дозвільної діяльності та побутовій сфері. Для цього потрібно вирішити такі завдання: вивчити її потреби, визначити відсутні компетенції, обрати необхідні засоби зовнішнього впливу для створення умов їх набуття та зменшення негативних наслідків позбавлення волі [5, с. 206]. Саме виховання, а не виховна робота, проводяться для формування морально-духовної життєво компетентної особистості, котра успішно самореалізується у соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал. Виховна мета є спільною для всіх ланок системи виховання та є критерієм ефективності виховного процесу [4, с. 226].

Загалом, не дивлячись на те, що злочинність у місцях позбавлення має власні специфічні особливості, вона не перестає бути складовою частиною злочинності в цілому. Існує чимало думок що до того, як саме повинно здійснюватися її запобігання. Починаючи від цілеспрямованого, фахового навчання та підготовки майбутніх працівників виправних установ, закінчуючи імплементацією практики своєчасного реагування на будь-які порушення зі сторони як засуджених так і адміністрації установ. Окремо велику роль у попередженні злочинності серед осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі відводять забезпеченню безпеки засуджених. Як свідчить практика, саме через відсутність гарантій

безпеки засуджені роблять протиправні діяння шляхом заповідання собі або іншим особам тілесних ушкоджень, вбивств і, крім того, вдаються до втеч [4, с. 32].

Підводячи підсумок, можна впевнено констатувати, що злочинність у місцях позбавлення волі, не дивлячись на власні притаманні їй ознаки і особливості, все ще залишається невеликою частиною такого соціального явища як злочинність, а її ігнорування та замовчування як однієї із серйозних проблем будь-якої правової держави, може нести доволі серйозний характер.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цибульська І. О. Злочинність у місцях позбавлення волі: сучасні українські реалії [Електронний ресурс] / І. О. Цибульська // № 10 І 2015 р.. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9955/1/Pivovarov_138-144.pdf.

2. Лукашевич С.Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі [Текст]: автореферат дис канд. юрид. наук: 12.00.08 Кримінальне право. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. І С. Ю. Лукашевич. - Х., 2001.

3. Щодо стану пенітенціарної злочинності в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.yagunov.in.ua/?p=1008>.

4. Шабанов В.Б. Особенности расследования насильственных преступлений в исправительных учреждениях: Учебн . пособие. - Минск: Акад. МВД РБ, 2000.

6. Головкін Б.М. Психологічні особливості злочинців / Б.М. Головкін, Я.Т. Наваліяна // Форум права. – 2012. – № 4. – С.223-230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_4_37

7. Яковець І., Автухов К., Таволжанський О. Виправлення засуджених через застосування кримінальних покарань: реалії та перспективи. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія. Миколаїв: Іліон, 2016. С. 126–162.

8. Таволжанський О.В. Цілі соціально-виховної роботи з засудженими до позбавлення волі. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. 2013. № 3. С. 222–226.

9. Головкін Б.М. Теперішнє і майбутнє кримінології // Проблеми законності. Харків : Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2020. № 149. С. 168- 184. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/200724/205532>

Науковий керівник: к.ю.н., доц. О.В. Таволжанський